

TÍN NGƯỠNG CẦU AN TRONG XÃ HỘI ĐƯƠNG ĐẠI QUA LỄ HỘI KỲ YÊN Ở ĐÌNH BÌNH THỦY (AN GIANG)

Phạm Tấn Thông

Tóm tắt

Lễ hội Kỳ yên là một trong những sinh hoạt tín ngưỡng dân gian tiêu biểu của người Việt, phản ánh nhu cầu tâm linh, niềm tin và sức mạnh tinh thần của cộng đồng trước những biến động và thách thức trong đời sống. An Giang, vùng đất được xem là “địa linh nhân kiệt”, với văn hóa tín ngưỡng phong phú, đa dạng, trong đó lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy được xem là một trong những lễ hội lớn, lâu đời và tiêu biểu của địa phương. Lễ hội Kỳ yên bao gồm các nghi thức cúng tế Thần Thành hoàng, các thực hành cầu an của người dân, hoạt động giao lưu văn hóa, giải trí, thể thao thể hiện rõ sự gắn kết cộng đồng và sức sống của văn hóa tín ngưỡng trong xã hội đương đại. Trên cơ sở tư liệu điền dã dân tộc học, bài viết này góp phần nhận diện đặc trưng văn hóa tín ngưỡng của địa phương, đồng thời làm rõ vai trò của lễ hội truyền thống trong đời sống văn hóa, tinh thần của người dân.

Từ khóa: Lễ hội Kỳ yên, Tín ngưỡng dân gian, Cầu an, Đình Bình Thủy, An Giang.

*

1. Mở đầu

Văn hóa tín ngưỡng là một bộ phận quan trọng trong đời sống tinh thần của người Việt, được hình thành và duy trì qua nhiều thế hệ, phản ánh nhu cầu tâm linh, niềm tin và cách con người ứng xử với những bất trắc của cuộc sống. Trong bối cảnh xã hội ngày càng phát triển, cùng với những biến đổi sâu sắc về kinh tế, xã hội và văn hóa, con người phải đối diện với nhiều dạng thức bất an khác nhau, từ những lo lắng trong đời sống cá nhân, gia đình, việc làm, thu nhập, sức khỏe cho đến các rủi ro, nguy cơ và những trào lưu mới đang tác động mạnh mẽ đến đời sống tinh thần. Những bất an này hiện diện ở nhiều nhóm xã hội, từ người lớn tuổi cho đến thanh niên, từ tầng lớp trí thức cho đến lao động bình dân. Trong bối cảnh đó, thực hành cầu an trở thành một nhu cầu phổ biến và là hoạt động thường thấy trong các nghi lễ tín ngưỡng tại đình, chùa, miếu. Thông qua các nghi thức cầu an, người dân gửi gắm niềm tin vào sự che chở, phù hộ của các vị

Thần, Phật, Thánh với mong muốn được bình an, may mắn và tai qua nạn khỏi. Tín ngưỡng dân gian, vì vậy không chỉ phản ánh niềm tin vào các lực lượng siêu nhiên mà còn thể hiện nhu cầu tìm kiếm sự cân bằng tinh thần và ổn định đời sống trong xã hội đương đại. Bên cạnh phương diện nghi lễ, thực hành cầu an trong xã hội hiện nay còn mang ý nghĩa kết nối cộng đồng đặc biệt thông qua các lễ hội truyền thống tại đình làng. Trong số đó, lễ hội Kỳ yên - một loại hình lễ hội cúng đình tồn tại lâu đời ở Nam Bộ - là biểu trưng tiêu biểu cho giá trị văn hóa truyền thống và đời sống tín ngưỡng của người dân vùng đất này. Những năm gần đây, lễ hội Kỳ yên ở khu vực Đồng bằng sông Cửu Long diễn ra sôi nổi, thu hút đông đảo người dân địa phương và khách hành hương tham dự. An Giang là địa phương nổi tiếng với đời sống văn hóa tín ngưỡng phong phú, gắn với những truyền thuyết dân gian về vùng đất “địa linh nhân kiệt” của miền Tây Nam Bộ. Trong hệ thống những lễ hội truyền thống có

quy mô lớn tại đây, lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy được xem là một trong những lễ hội tín ngưỡng tiêu biểu, có sức lan toả rộng và đóng góp đáng kể vào đời sống văn hóa - xã hội của địa phương trong nhiều thập kỉ qua. Gắn với tín ngưỡng thờ Thần Thành hoàng, lễ hội Kỳ yên không chỉ là dịp tri ân thần linh và những người có công với đất nước, mà còn là không gian sinh hoạt văn hóa cộng đồng, góp phần điều hòa và nâng đỡ đời sống tinh thần của người dân trong xã hội đương đại. Trên cơ sở tư liệu nghiên cứu điền dã và phỏng vấn các chủ thể tham gia thực hành nghi lễ, bài viết tập trung phân tích các nghi thức cầu an và ý nghĩa xã hội của lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy, qua đó làm rõ vai trò của lễ hội truyền thống trong đời sống tinh thần và văn hóa của cộng đồng cư dân địa phương hiện nay.

2. Khái quát về di tích đình Bình Thủy

Di tích đình Bình Thủy (còn gọi là đình Thần Bình Thủy) trước đây thuộc thôn Bình Lâm, vì vậy trong dân gian còn được biết đến với một tên gọi khác là đình Thần Bình Lâm. Theo sử sách ghi chép (dẫn theo Huỳnh Thị Mỹ Thanh 2021), thôn Bình Lâm là một trong những thôn được hình thành sớm nhất trên vùng đất Châu Phú, bao gồm các thôn Mỹ Đức, Vĩnh Thạnh Trung, Bình Mỹ và Bình Lâm. Dưới triều vua Minh Mạng, vào năm 1836, thôn Bình Lâm thuộc tổng Định Thành, tỉnh An Giang. Đến năm 1867, sau khi thực dân Pháp chiếm thành Châu Đốc và bắt đầu quá trình cai trị An Giang, hệ thống đơn vị hành chính thời Nguyễn ở Nam Kỳ được điều chỉnh, các xã và thôn được gọi thống nhất là “làng”. Năm 1876, chính quyền thuộc địa ban hành quyết định nhập phần đất của làng Bình Thủy vào tổng Định Thành Hạ. Kể từ thời điểm này, địa danh Bình Thủy chính thức xuất hiện, thay thế cho tên gọi Bình Lâm, thuộc tổng Định Thành Hạ, hạt⁽¹⁾ Long Xuyên.

Theo truyền kể và tư liệu địa phương, ngôi đình Bình Thủy ban đầu được xây dựng bằng tre lá trên một khu đất rộng, cách vòm

Rạch Chanh khoảng 200m, nhưng không lâu sau đó thì đình bị hỏa hoạn. Năm 1850, hương chức và nhân dân trong làng đã vận động đóng góp tiền của và công sức để xây dựng lại ngôi đình lần thứ hai trên phần đất của ông Dương Văn Thụ (cháu cố của cụ Dương Văn Hóa), cách vị trí cũ khoảng 200m.

Năm 1932, đình Bình Thủy được trùng tu với quy mô khang trang và bền vững hơn trước, mái lợp ngói, tường xây gạch, nền lát gạch tàu, đồng thời xây dựng thêm nhà hội và võ ca, đáp ứng yêu cầu sinh hoạt tín ngưỡng và văn của hóa cộng đồng. Năm 1972, Ban Tế tự đình gồm các ông Dương Văn Cử (Chánh hội trưởng), Dương Văn Kiểm (Phó hội trưởng), Phạm Trọng Khán (Phó hội trưởng) và Lê Văn Thúc (Kiểm soát) đã đứng ra vận động người dân địa phương đóng góp tài lực và vật lực để tiến hành đại trùng tu, tôn tạo, xây dựng mới ngôi đình. Đợt trùng tu này đã góp phần làm cho đình Bình Thủy thêm phần khang trang, bền vững và có giá trị thẩm mỹ cao, đáp ứng vai trò là trung tâm sinh hoạt tín ngưỡng - văn hóa của cộng đồng cư dân địa phương.

Ngày 18 tháng 2 năm 2000, đình Bình Thủy được Ủy ban Nhân dân tỉnh An Giang xếp hạng Di tích kiến trúc nghệ thuật cấp tỉnh theo Quyết định số 286/QĐ-UB (Huỳnh Thị Mỹ Thanh 2021: 13). Trải qua nhiều giai đoạn biến đổi về hành chính, đặc biệt sau khi thực hiện việc sáp nhập đơn vị hành chính cấp tỉnh năm 2025, đình Bình Thủy hiện nay thuộc địa bàn xã Bình Mỹ, tỉnh An Giang.

Thời điểm tác giả thực hiện nghiên cứu, đình Bình Thủy có diện tích 471,2m², tọa lạc ở vị trí thuận lợi ven sông rạch, gần các ngã ba - ngã tư sông và khu trung tâm dân cư. Không gian kiến trúc của ngôi đình hội tụ yếu tố phong thủy “thanh long - bạch hổ”, xung quanh được bao bọc bởi các cây cổ thụ, tạo cảnh quan thoáng mát, đồng thời góp phần tăng thêm tính linh thiêng cho di tích. Công tam quan của đình được xây bằng bê tông cốt thép, lợp mái ngói âm dương, trang trí các mô

típ quen thuộc trong mỹ thuật đình làng Nam Bộ như lưỡng long châu nguyệt, kỳ lân và ngư hóa long. Mặt ngoài cổng đắp nổi tên đình bằng chữ Quốc ngữ “Đình Thần Bình Thủy” và Hán tự “Bình Thủy Thần Miếu”. Trong khuôn viên sân đình bố trí một số công trình phụ trợ như bàn thờ Thần Nông và bia công nhận di tích. Miếu Ngũ phương nằm ở giữa sân đình, miếu Thổ thần (ông Hồ) nằm ở bên trái sân đình (tính từ cổng chính nhìn vào).

Tổng thể kiến trúc đình Bình Thủy gồm ba hạng mục chính: võ ca, võ quy và chánh điện. Võ ca có cấu trúc hai tầng mái, đỉnh nóc gắn tượng lưỡng long triều nguyệt - biểu tượng âm dương trong triết lý văn hóa phương Đông và là nơi trình diễn hát bội vào dịp lễ. Võ quy, có tường xây gạch sơn vàng, trang trí liễn đối và hoành phi sơn son thếp vàng, là không gian trung gian nối võ ca và chánh điện, được sử dụng cho nghi lễ cúng tế. Chánh điện là trung tâm thờ tự của đình, nơi thờ Thành hoàng Bồn cảnh và lưu giữ sắc phong do vua Bảo Đại ban năm 1944. Không gian bài trí trang trọng với các khánh thờ chạm khắc tứ linh, lưỡng long, mẫu đơn; các bàn thờ tiền hiền, hội đồng, tiên sư - hậu tể, tả ban - hữu ban, thiên sứ - bạch mã... Đặc biệt, trong đình còn lưu giữ long đình dùng để đặt sắc phong thần, phục vụ cho nghi thức diễu sắc trong lễ hội Kỳ yên. Các bao lam, liễn đối và hoành phi được trang trí phong phú, chủ yếu ca ngợi công đức của thần linh và các vị vua triều Nguyễn. Đối diện ngôi thờ Thành hoàng (theo trục chính của gian giữa, từ trong ra ngoài) là bàn thờ Tiền hiền Dương Văn Hóa với bài vị được chạm trổ hình tượng đôi rồng tinh xảo và đặt trong khung kính trang trọng. Kế tiếp là bàn thờ Hội đồng những vị tiền bối có nhiều công lao trong việc khai hoang lập làng. Bàn thờ này có kích thước khá lớn, thường được dùng để lễ vật như xôi, hoa quả và các món ăn do dân làng dâng cúng trong các kỳ lễ trọng. Hai bên trái bàn thờ Tiền hiền và bàn thờ Hội đồng là hai hàng Lỗ bộ - những vũ khí thiêng mang tính biểu trưng

gồm các loại đao, gươm trường, bát xà mâu, tay văn, tay võ và phủ việt. Lỗ bộ thể hiện ước vọng của cộng đồng về sự uy nghiêm và sức mạnh bảo hộ của vị thần đối với làng. Trong không gian thờ tự còn đặt biển Tề túc, nhắc nhở những người đi dự lễ rước Thần phải giữ trật tự và biển Hồi ty yêu cầu những người chịu tang, phụ nữ mới sinh và những trường hợp vi phạm điều cấm kỵ theo tục lệ của cộng đồng không được vào khu vực cúng tế. Ngoài ra, tại khu vực chính giữa tiền điện còn đặt một ngôi long đình làm bằng gỗ, chạm trổ và sơn son thếp vàng tinh xảo, có hình thức như một ngôi đình thu nhỏ. Long đình này dùng để đựng sắc phong thần và chỉ được rước, diễu sắc khắp địa bàn xã trong dịp lễ hội Kỳ yên hàng năm. Ngoài thời gian diễn ra lễ hội, nghi thức cúng khác không thực hiện diễu sắc và không được phép động đến long đình. Bên cạnh đó, trong đình còn có bàn thờ Tổ sư và các bàn thờ Tổ nhạc và Tổ lễ, phản ánh đầy đủ các lớp tín ngưỡng và sinh hoạt nghi lễ gắn với đình làng truyền thống.

3. Các nghi thức cúng cầu an trong lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy

Như đã trình bày, đình Bình Thủy (An Giang) thờ chính Thần Thành hoàng Bồn cảnh và thờ vọng Tiền hiền Dương Văn Hóa. Cho đến nay, đình vẫn bảo lưu và thực hành đầy đủ các ngày lễ cúng trong năm, phản ánh sự tiếp nối liên tục của đời sống tín ngưỡng tại địa phương. Trong số đó, lễ hội Kỳ yên là lễ hội quan trọng nhất, được tổ chức thường niên, bắt đầu từ ngày mùng 8 và diễn ra chính thức trong các ngày mùng 9, mùng 10 và 11 tháng Năm (âm lịch). Trong phạm vi của bài viết, tác giả chỉ tập trung mô tả các nghi thức trong lễ cúng thần và các vị tiền nhân đồng thời ghi nhận các hoạt động sinh hoạt của người dân diễn ra xuyên suốt thời gian lễ hội. Vào những ngày Kỳ yên, không gian đình Bình Thủy và khu vực lân cận trở nên sôi động hơn ngày thường, với rất nhiều hoạt động dâng cúng thần, tổ chức các sự kiện cộng đồng, cũng như

giao lưu văn hóa - thể thao. Các hoạt động này góp phần tạo nên bầu không khí lễ hội trang nghiêm nhưng vẫn vui tươi, lành mạnh, mang lại cảm giác bình an và gắn kết cho người dân tham dự.

Theo thông tin từ Ban Quý tế đình Bình Thủy, các nghi thức cúng tế xuyên suốt lễ hội Kỳ yên hằng năm được tổ chức theo một chương trình tương đối ổn định, bao gồm các mốc thời gian và sự kiện chính sau đây:

Bảng: Lịch trình nghi thức và hoạt động trong lễ Kỳ yên đình Bình Thủy

Ngày (âm lịch)	Thời gian	Nội dung nghi thức - hoạt động
Mùng 8 tháng 5	17:30	Đoàn xe hoa đăng diễn hành trên địa bàn toàn xã
Mùng 9 tháng 5	06:30 07:00 07:30 08:00 09:00 10:00 12:00 12:30 13:00 14:00 15:00 16:00 19:00	Ban Quý tế tề tựu tại đình Lễ thỉnh sinh Xe hoa nghinh sắc thần toàn xã (có đội kèn tây đi cùng) Thi đấu cờ tướng Đua xuồng (vòng loại) Nghi thức an vị sắc thần Múa lân, tổ chức trò chơi dân gian Tiếp đón đại biểu chính quyền và Ban Quý tế các xã bạn Lễ hành chính Lễ cúng nghinh thần Tự do lễ bái Mời cơm quan khách và Ban Quý tế các xã bạn Lễ xây châu - hát bội
Mùng 10 tháng 5	04:00 05:00 06:00 08:00 09:00 10:00 11:00 12:00 15:00 16:00 16:00 19:00 21:00	Lễ cúng Thần Nông Lễ Túc yết Tự do lễ bái Biểu diễn múa lân Tự do lễ bái Dùng tiệc - hát bội (tuồng thứ hai) Tổ chức các trò chơi dân gian Đua xuồng (chung kết) Lễ Trao giải đua xuồng xe hoa Ban Quản lý di tích và Ban Quý tế đình dùng cơm Thi đấu cờ tướng (vòng chung kết) Hát bội “San hậu Tôn vương” Lễ trao giải cờ tướng
Ngày 11 tháng 5	04:00 05:00 06:00 09:00 10:00 11:00	Lễ cúng Thần Nông Lễ Chánh tế Lễ Tắt an thần Hợp công khai tài chính, rút kinh nghiệm Đãi cơm Bế mạc lễ hội

Theo chương trình, lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy diễn ra trong ba ngày. Bên cạnh các nghi thức sinh hoạt tín ngưỡng, lễ hội còn có các hoạt động vui chơi, giao lưu. Đây là

dịp để cộng đồng gặp gỡ, thăm hỏi, hàn huyên, qua đó thắt chặt tình làng nghĩa xóm. Về bản chất, lễ hội Kỳ yên đình Bình Thủy mang tính chất của một lễ nghi nông nghiệp, trong đó

phần lễ và phần hội gắn bó chặt chẽ, phản ánh đời sống văn hóa tinh thần của cư dân vùng sông nước. Tham dự lễ hội, điều quan trọng đối với người dân không chỉ nằm ở việc cầu xin phúc lộc, bình an mà còn ở việc được tiếp tục những nghi thức mà các thế hệ cha ông truyền lại, qua đó duy trì và lưu truyền các giá trị văn hóa tốt đẹp của dân tộc, từ thế hệ này sang thế hệ khác. Tại lễ hội này, các nghi thức cúng truyền thống bao gồm: Lễ Thỉnh Sinh, lễ cúng nghinh Thần, lễ Xây châu_Hát bội, lễ Túc Yết, lễ cúng Thần Nông, lễ Chánh tế và Lễ Tất An Thần.

- *Lễ Thỉnh Sinh*, còn có tên gọi khác là “lễ Thỉnh Sanh” hoặc “lễ Tinh Sanh”, là một nghi thức quan trọng, không thể thiếu trong diễn trình lễ hội Kỳ yên, thể hiện lòng thành kính của cộng đồng đối với Thần Thành hoàng. Nghi thức này diễn ra vào lúc 7h sáng ngày chính của lễ mừng 9 tháng Năm (âm lịch). Lễ Thỉnh Sinh được thực hiện nhằm xin phép thần cho dâng vật cúng tế, trong đó gồm một con heo còn sống mập mạp, khỏe mạnh, với mong muốn thần linh chứng giám, phù hộ cho dân được bình an, no đủ và hạnh phúc.

- *Lễ cúng Nghinh Thần* diễn ra vào lúc 14h ngày mừng 9 tháng Năm (âm lịch). Trước đó vào buổi sáng, sau khi hoàn thành lễ Thỉnh Sinh, nghi thức nghinh sắc thần được tổ chức bằng đoàn xe hoa diễu hành quanh cù lao - đây là nghi thức được người dân chờ đón nhất trong lễ hội. Sắc thần do vua Bảo Đại phong vào năm 1944, với mỹ tự “Tĩnh Hậu Dực Bảo Trung Hưng trung đẳng thần” (Vĩnh Thông 2021: 29). Đoàn xe hoa nghinh sắc thần được trang hoàng long lẫy, rộn ràng tiếng chiêng, trống, thể hiện quan niệm thần “du vãng cảnh” ban phát tài lộc, may mắn và bình an cho dân làng. Trên các tuyến đường xe hoa đi qua, mỗi gia đình đều chuẩn bị sẵn bàn hương án trước sân, ăn mặc chỉnh tề, với tâm thế hân hoan để nghinh đón thần. Khoảng từ 10h đến 10h30 phút sáng đoàn xe quay về đình và Ban Quý tế tiến hành nghi thức an vị sắc thần tại chánh

điện. Đến 14 giờ cùng ngày lễ cúng Nghinh Thần chính thức được cử hành, đánh dấu sự hiện diện linh thiêng của thần trong suốt thời gian diễn ra lễ hội.

- *Lễ Xây châu -Hát bội* là một nghi thức mở đầu cho phần diễn xướng hát bội phụng cúng thần, mang ý nghĩa khai hội. Trong tín ngưỡng Nam Bộ, trống châu được xem là nhạc cụ thiêng, tiếng trống là lời kính báo với Thần Thành hoàng về việc bắt đầu các vở tuồng hát bội. Tại đình Bình Thủy, lễ Xây châu_Hát bội diễn ra vào lúc 19h ngày mừng 9 tháng Năm âm lịch, báo hiệu phần hội của lễ hội Kỳ yên chính thức bắt đầu. Nghi thức này vừa mang ý nghĩa tâm linh vừa mang giá trị nghệ thuật dân gian, thể hiện sự kết nối chặt chẽ giữa nghi lễ và diễn xướng. Khi Chánh tế hoặc người đại diện Ban Quý tế đánh tiếng trống châu đầu tiên, gánh hát vào vị trí, Chánh tế thắp nhang, khấn lên Thần Thành hoàng, xin phép được trình diễn hát bội. Trong lễ hội Kỳ yên, các đình làng ở Nam Bộ thường mời gánh hát bội về hát châu suốt ba đêm để vừa phụng cúng thần vừa phục vụ sinh hoạt tinh thần của cộng đồng. Tới mừng 10 tháng Năm (âm lịch), vào lúc 19h, vở tuồng Hát bội “*San Hậu Tôn Vương*” được trình diễn. Đây là một vở tuồng hát bội kinh điển được trình diễn trong lễ hội Kỳ yên. Các đình thường chọn hồi thứ ba của vở tuồng, với nội dung hoàng tử lên ngôi, dẹp loạn, an dân, mang ý nghĩa giáo dục sâu sắc về các giá trị “trung - hiếu - tiết - nghĩa”. Ở đoạn Tôn vương, tất cả các nghệ sĩ biểu diễn cùng bước xuống sân khấu phối hợp với đại diện trong Ban Quý tế thực hiện nghi thức dâng cúng đồ lễ lên thần, toàn thể người tham dự cúi lạy trong không khí trang nghiêm, thể hiện ước vọng xã tắc bình an.

- *Lễ cúng Thần Nông* được tổ chức vào rạng sáng ngày mừng 10 và 11 tháng Năm (âm lịch). Bàn thờ Thần Nông được đặt giữa sân đình, lễ vật gồm xôi, thịt, bánh trái, hoa quả và các sản vật nông nghiệp (thóc, gạo, bắp, đậu, ...). Nghi thức này thể hiện niềm tin của cư

dân nông nghiệp vào sự che chở của Thần đối với mùa màng, đồng thời cầu mong cho một vụ mùa mới thuận lợi, cây cối không bị sâu bệnh, đời sống người dân ấm no, bình an.

- *Lễ Túc Yết* là nghi thức hương chức hội tụ để dâng lễ ra mắt thần, trình cáo về việc tổ chức lễ hội. Tại đình Bình Thủy, lễ Túc Yết diễn ra vào lúc 5 giờ sáng ngày mùng 10 tháng Năm (âm lịch), ngay sau lễ cúng Thần Nông. Trong lễ này, các thành viên Ban Quý tế mặc áo thụng xanh, đội khăn đóng, đứng xếp hàng cùng với ban nhạc lễ và các học trò lễ (lễ sinh), lần lượt thực hiện các nghi thức dâng nhang (dâng hương), dâng rượu, đọc văn tế và dâng lễ vật.

- *Lễ Chánh tế* là nghi thức trung tâm của lễ hội, diễn ra vào rạng sáng ngày 11 tháng Năm (âm lịch), ngay sau lễ cúng Thần Nông. Đây là nghi thức tạ ơn thần, cầu cho quốc thái dân an, đồng thời củng cố các mối quan hệ xã hội giữa cộng đồng, Ban Quý tế và chính quyền địa phương. Cấu trúc nghi lễ tương tự như lễ Túc Yết, chỉ khác ở lời xướng, tương tự như được ghi nhận trong công trình *Văn hóa dân gian cổ truyền đình Nam Bộ, tín ngưỡng và nghi lễ* của các tác giả Huỳnh Ngọc Trảng, Trương Ngọc Tường và Hồ Tường (1993).

- *Lễ Tắt An Thần* diễn ra vào lúc 6 giờ sáng ngày 11 tháng Năm (âm lịch), ngay sau lễ Chánh tế. Nghi lễ này được thực hiện nhằm kết thúc phần nghi lễ của lễ hội. Ban Quý tế tập trung tại chánh điện. Chánh tế dâng hương, khấn tạ thần, tri ân sự chứng giám và cầu xin thần tiếp tục phù hộ cho nhân dân trong năm mới. Nghi thức này mang ý nghĩa “khép lại - mở ra”, hoàn tất chu kỳ lễ hội và chuẩn bị cho một mùa vụ, một giai đoạn mới của cộng đồng.

Trong toàn bộ lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy, nghi thức rước sắc thần diễu hành quanh cù lao chiều ngày mùng 8 và sáng mùng 9 tháng Năm (âm lịch) được xem là hoạt động được người dân trong xã chờ đón nhất. Đoàn rước gồm xe chở đoàn múa lân, xe chở sắc thần. Theo sau là Ban Quý tế mặc áo dài khăn đóng chỉnh tề cùng đoàn xe hoa và hàng nghìn người

dân thập tùng. Trên đoạn đường đoàn xe đi qua, mỗi gia đình đều chuẩn bị sẵn bàn hương án nghinh thần, cầu xin lộc bình an, may mắn từ Thần Thành hoàng. Song song với phần lễ trang nghiêm, phần hội diễn ra sôi nổi với các hoạt động như thi đấu cờ tướng, hội thi xe hoa và thuyền hoa, múa lân, các trò chơi dân gian ... đặc biệt là giải đua thuyền truyền thống - hoạt động tạo nên nét đặc sắc riêng cho lễ hội Kỳ yên ở đình Thần Bình Thủy, thu hút hàng ngàn người dân địa phương và du khách tham gia.

Đối với người dân làng Bình Thủy, lễ hội đình không chỉ là dịp cúng thần mà còn là thời gian để tưởng nhớ tiền nhân, cầu cho mưa thuận gió hòa, cuộc sống an lành, đồng thời đây là dịp sum họp gia đình, thăm hỏi người thân và xây dựng tình cảm gắn bó trong cộng đồng. Vào dịp này, người dân Bình Thủy - những người đang đi làm ăn ở xa đều tranh thủ trở về nhà, trước là để cúng thần, sau là tham dự ngày hội của làng.

4. Thực hành cầu an trong xã hội đương đại và các giá trị truyền thống

Thực hành cầu an từ lâu đã trở thành một hình thức sinh hoạt văn hóa không thể thiếu trong đời sống của các cá nhân và cộng đồng. Thông qua lễ hội Kỳ yên tại đình Bình Thủy, tỉnh An Giang, thực hành cầu an, được tái hiện sinh động trong không gian nghi lễ và sinh hoạt cộng đồng, thể hiện tương đối đầy đủ các giá trị văn hóa truyền thống của địa phương. Trong suốt thời gian diễn ra lễ hội, đông đảo người dân trong và ngoài làng đã đến tham gia với nhiều mục đích khác nhau, vừa để thực hành các nghi thức cúng bái, vừa hòa mình vào không khí sinh hoạt văn hóa - xã hội được tổ chức trong khuôn viên đình và khu vực lân cận. Bên cạnh sự hiện diện của Ban Quý tế của đình, chính quyền địa phương và các quan khách, người dân Bình Thủy chính là chủ thể trung tâm của lễ hội. Tại lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy, thành phần tham dự rất đa dạng; từ người dân địa phương đến du khách phương xa, từ các bộ lão trong làng đến lớp thanh niên trẻ, từ người lao

động bình dân, tiểu thương, buôn bán ngoài chợ đến đội ngũ trí thức, công chức, nhân viên văn phòng hay các doanh nhân. Mặc dù có sự khác biệt về độ tuổi, nghề nghiệp và vị thế xã hội, họ đều cùng chia sẻ một mong ước chung đó là cầu mong sự bình an cho bản thân, gia đình, người thân và cộng đồng; đồng thời thể hiện tấm lòng thành kính đối với Thần Thành hoàng Bồn cảnh, các bậc tiền bối có công khai hoang, lập làng và phát triển vùng đất Bình Thủy, cũng như đối với những giá trị tín ngưỡng và văn hóa truyền thống của dân tộc. Đáng chú ý, lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy còn thu hút sự tham gia của những người con sống xa quê, bao gồm kiều bào và các cư dân của làng đã di cư tới sinh sống ở các tỉnh thành trong cả nước. Dịp này, họ cùng nhau trở về, tham gia lễ hội, thực hành các nghi thức cúng trả lễ, tri ân thần với niềm tin rằng bản thân đã nhận được “lộc” và sự phù hộ. Bên cạnh đó, trong không gian lễ hội còn xuất hiện một bộ phận người dân - những người đang có bệnh - từ nhiều vùng lân cận tìm đến dâng lễ tạ ơn thần và xin được chữa lành. Các thực hành này phản ánh sự tồn tại của một mối quan hệ gắn bó, qua lại giữa thế giới thần linh và đời sống con người ở trần thế, đồng thời tạo nên những giá trị nhân văn sâu sắc, góp phần tái định vị và củng cố các giá trị văn hóa truyền thống trong bối cảnh xã hội đương đại.

Các tư liệu nghiên cứu thực địa tại Bình Thủy của tác giả từ năm 2023 đến 2025 cho thấy thực hành cầu an không chỉ là hành vi tín ngưỡng mà còn là một phương tiện giúp con người quay về với những giá trị đạo đức căn bản, đặc biệt là lòng biết ơn, tính thiện và sự gắn bó với cội nguồn. Một trường hợp tiêu biểu thể hiện rõ nét tinh thần “uống nước nhớ nguồn” của người Việt, dù sinh sống và làm việc ở bất cứ nơi đâu, là câu chuyện của chị Loan⁽²⁾, một Việt kiều sinh sống tại Mỹ, đang ở độ tuổi 40, làm nghề chăm sóc móng tay (nghề nail). Trong dịp lễ hội Kỳ yên, chị Loan cùng cha mẹ, anh chị em và hai con đến dâng lễ cúng Thần Thành hoàng tại đình Bình Thủy. Mâm lễ của gia đình

chị gồm xôi, hoa tươi, trái cây và bánh ngọt. Qua lời kể của chị, trước đây gia đình từng trải qua giai đoạn khó khăn, làm ăn không thuận lợi, các thành viên đều gặp nhiều trở ngại trong cuộc sống. Trong hoàn cảnh đó, chị và người nhà thường đến đình cầu nguyện Thần Thành hoàng vào các dịp ngày Rằm, lễ lớn và tết Nguyên đán, với mong ước gia đạo bình an, công việc hanh thông và có cơ hội thay đổi cuộc sống. Với một niềm tin tâm linh kết hợp với sự hỗ trợ, kết nối từ người thân, chị Loan đã gặp gỡ và kết hôn với người chồng hiện tại, sau đó sang Mỹ định cư. Những năm đầu trên đất khách, vợ chồng chị phải làm nhiều công việc khác nhau để đủ trang trải cuộc sống. Sau hơn mười năm sinh sống và lao động, gia đình chị hiện đã ổn định, sở hữu một tiệm làm nail riêng; hai người con của chị chăm ngoan, học giỏi; cha mẹ ở Việt Nam khỏe mạnh, bình an. Chị Loan chia sẻ rằng do đặc thù công việc, chị không dám hứa sẽ luôn có mặt đúng dịp lễ hội Kỳ yên để cúng lễ cho thần. Tuy nhiên, điều đáng chú ý là trong hai lần trở về Việt Nam gần đây, chị đều về đúng thời điểm diễn ra lễ hội. Nụ cười nhẹ nhàng của chị khi kể lại câu chuyện như phản ánh niềm tin rằng những ước nguyện tâm linh của mình đã được chứng giám và hồi đáp (Tư liệu điền dã, tháng 6 năm 2024).

Một câu chuyện khác phản ánh tinh thần “tương thân, tương ái” của cộng đồng được tác giả ghi nhận trong dịp lễ hội khi đang quan sát tham dự vở tuồng hát bội San Hậu. Đó là câu chuyện do chị Kim - một tiểu thương kinh doanh quần áo ở chợ Bình Mỹ 4 - kể lại về một vụ cháy lớn xảy ra hơn mười năm trước tại địa phương. Vụ hỏa hoạn bùng phát ở một xưởng sản xuất tư nhân. Khi đám cháy xảy ra, chủ xưởng lẫn công nhân đều đi vắng khiến ngọn lửa lan nhanh sang khu vực xung quanh, nhất là hai căn nhà kế bên. Nhờ sự can thiệp kịp thời của chính quyền địa phương, lực lượng phòng cháy chữa cháy và đặc biệt là sự hỗ trợ của hơn một trăm người dân từ xã Bình Mỹ, Bình Thủy và các khu vực xung quanh, đám

cháy đã được không chế, không gây thiệt hại về người dù tài sản bị tổn thất nặng nề.

Theo lời chị Kim, trong số những người tham gia ứng cứu, có hơn một nửa là người dân xã Bình Thủy. Họ đã nhanh chóng huy động thuyền bè, máy bơm cá nhân để bơm nước từ dưới sông lên dập lửa. Vốn không phải địa bàn cư trú của mình, người dân Bình Thủy vẫn chung sức cứu giúp người dân Bình Mỹ trong cơn hoạn nạn. Hành động này để lại dấu ấn sâu sắc trong lòng người dân Bình Mỹ, trở thành biểu tượng của nghĩa tình làng xã. Từ sau sự kiện đó, hằng năm đến dịp lễ hội Kỳ yên đình Bình Thủy, người dân Bình Mỹ đều sang đình cúng Thần Thành hoàng và tham gia các hoạt động giao lưu văn hóa - nghệ thuật - thể thao. Trong nhận thức của họ, Thần Thành hoàng đình Bình Thủy không chỉ là đáng thiêng liêng che chở, mà còn là tác nhân tinh thần khơi dậy và kết nối lòng nhân ái trong cộng đồng, góp phần thắt chặt mối quan hệ đoàn kết giữa hai xã Bình Thủy và Bình Mỹ (Tư liệu điền dã, tháng 6 năm 2024).

Tương tự nhiều ngôi đình ở Nam Bộ, đình Bình Thủy thờ Thần Thành hoàng và các bậc tiền nhân có công khai hoang, lập ấp, xây dựng làng xã. Trong đó, Tiền hiền Dương Văn Hóa là nhân vật được dân làng đặc biệt tôn kính và thờ tại chánh điện. Theo lời kể của anh Tùng, người cháu trong gia tộc nhà họ Dương - vào cuối thế kỉ XVIII, cụ Dương Văn Hóa từ miền Trung đã cùng gia đình dùng thuyền bầu vượt biển vào miền Nam lánh nạn, đến định cư tại cù lao Năng Gù vào năm 1763. Với uy tín và tri thức của mình, cụ Dương Văn Hóa đã vận động lưu dân khai khẩn đất đai, ổn định đời sống, tiến hành xây dựng ngôi đình để thờ Thần Thành Hoàng Bồn Cảnh và lập thiết chế hành chính quản lý cộng đồng. Vì cụ Dương Văn Hóa có công khai mở thôn Bình Lâm, cụ được dân làng tôn làm Tiền hiền, lập bài vị thờ cúng trong đình và tổ chức giỗ kỵ hằng năm theo nghi thức truyền thống. Trải qua gần 240 năm, con cháu dòng họ Dương đã sinh sống và

lập nghiệp ở nhiều nơi nhưng vẫn duy trì mối liên kết chặt chẽ với quê hương thông qua các hoạt động tín ngưỡng và xã hội. Gia tộc không chỉ chú trọng gìn giữ nghi lễ truyền thống mà còn tích cực tham gia các hoạt động khuyến học, khám chữa bệnh miễn phí và hỗ trợ người dân có hoàn cảnh khó khăn tại địa phương. Anh Tùng cho biết thêm việc tham gia lễ Kỳ thần và lễ hội Kỳ yên hằng năm không chỉ mang ý nghĩa cầu an, mà còn là dịp để con cháu trong dòng họ Dương bày tỏ lòng tri ân tổ tiên, củng cố ý thức trách nhiệm với gia đình, cộng đồng và quê hương (Tư liệu điền dã, tháng 7 năm 2025).

Từ các trường hợp nêu trên có thể thấy rằng thực hành cầu an trong lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy không chỉ đơn thuần là nghi lễ tín ngưỡng, mà còn là một phương thức duy trì ký ức lịch sử, củng cố bản sắc dòng họ và tăng cường sự gắn kết giữa cá nhân với cộng đồng làng xã trong bối cảnh xã hội đương đại. Thông qua các nghi thức dâng cúng Thần Thành hoàng Bồn cảnh và tưởng nhớ công lao của các bậc tiền nhân, người dân Bình Thủy không chỉ thể hiện niềm tin tâm linh mà còn tham dự vào một quá trình tái định vị các giá trị văn hóa truyền thống trong đời sống thường nhật. Chính trong không gian nghi lễ và trải nghiệm cộng đồng ấy, đạo lý tri ân, tinh thần đoàn kết và ý thức cộng đồng được trao truyền, lan tỏa và liên tục được tái khẳng định qua nhiều thế hệ, góp phần quan trọng vào việc gìn giữ và phát triển đời sống văn hóa - xã hội và tinh thần của người dân địa phương.

5. Kết luận

Lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy cho thấy, trong bối cảnh xã hội đương đại, thực hành cầu an không chỉ là hoạt động tín ngưỡng mang tính cá nhân mà còn giữ vai trò như một cơ chế văn hóa - xã hội góp phần tái định vị các giá trị truyền thống trong đời sống cộng đồng. Việc người dân tìm đến sự linh thiêng của Thần Thành hoàng và các bậc tiền hiền không đơn thuần nhằm đáp ứng nhu cầu tâm linh, mà còn

phản ánh một quá trình tái khẳng định các mối quan hệ xã hội, trong đó giá trị cốt lõi như tri ân, nghĩa tình làng xã, trách nhiệm cộng đồng và đạo lý uống nước nhớ nguồn được khẳng định, duy trì thông qua nghi lễ. Trong bối cảnh xã hội hiện đại với nhiều bất ổn, rủi ro và sự chi phối ngày càng sâu rộng của truyền thông số và mạng xã hội đối với lối sống và phương thức tương tác xã hội, thực hành cầu an trong lễ hội Kỳ yên ở đình Bình Thủy đã trở thành một không gian văn hóa đặc thù, giúp cá nhân điều tiết cảm xúc, tái kết nối với cộng đồng và định hướng lại các chuẩn mực ứng xử xã hội. Thông qua các thực hành nghi lễ, các chuẩn mực ứng xử truyền thống được nhắc nhở, củng cố và tái diễn giải, góp phần định hướng hành vi xã hội theo những giá trị nhân văn vốn được tích lũy qua nhiều thế hệ. Tín ngưỡng cầu an gắn với lễ hội Kỳ yên đình Bình Thủy, vì vậy, không chỉ là một di sản tinh thần cần được bảo lưu, tôn vinh mà còn là một thực hành văn hóa sống động, thể hiện sự thích ứng với cuộc sống. Nghi lễ cầu an và các hoạt động cộng đồng diễn ra trong lễ hội Kỳ yên đã góp phần duy trì nền tảng đạo lý truyền thống, củng cố sự gắn kết xã hội và tăng cường ý thức cộng đồng của người dân địa phương. Từ trường hợp lễ hội Kỳ yên đình Bình Thủy, có thể khẳng định lễ hội truyền thống, nếu được nhìn nhận như một thực hành văn hóa động, tiếp tục giữ vai trò quan trọng trong việc nuôi dưỡng bản sắc văn hóa, ổn định đời sống tinh thần và hỗ trợ sự phát triển bền vững của cộng đồng trong xã hội Việt Nam đương đại./.

Chú thích

(1) Theo *Từ điển Từ ngữ Nam Bộ* của tác giả Huỳnh Công Tín (2007), “hạt” là một đơn vị hành chính gồm nhiều quận, huyện. Hạt tương đương với cấp tỉnh ngày nay.

(2) Tên của nhân vật trong bài viết được thay đổi để đảm bảo nguyên tắc ẩn danh. Tuy nhiên, có một trường hợp ngoại lệ đó là anh Tùng. Tác giả đề nghị được giữ tên thật.

(3) Trong thời điểm từ tháng 7/2025 trở về trước, tức thời điểm chưa sáp nhập, hai xã Bình Mỹ và Bình

Thủy cùng thuộc huyện Châu Phú, có vị trí địa lý tiếp giáp nhau.

Tài liệu tham khảo

1. An Giang Online (2022), “Lễ Kỳ yên đình thần Bình Thủy”, <https://baoangiang.com.vn/le-ky-yen-dinh-than-binh-thuy-a335306.html>. Truy cập ngày 30/07/2024.
2. Nguyễn Thị Phương Châm, Lê Hồng Lý, Lê Trung Vũ (2014), *Lễ hội Dân gian*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
3. Nguyễn Thị Phương Châm và Hoàng Cầm chủ biên (2020), *Văn hóa Việt Nam đương đại: Đa dạng biểu đạt và tương tác*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
4. Trần Thị Kim Oanh (2018), *Tôn giáo và Đạo đức trong xã hội hiện đại, Trung tâm nghiên cứu Tôn giáo đương đại*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
5. Oscar Salemink (2019), “Tìm kiếm an toàn tinh thần trong xã hội Việt Nam đương đại”. Kỉ yếu Hội thảo quốc tế Nhân học về Việt Nam, Quyển 4: *Nghi lễ và tôn giáo*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
6. Huỳnh Thị Mỹ Thanh biên soạn (2021), *Di tích Kiến trúc Nghệ thuật Đình thần Bình Thủy*, Nxb. Sân khấu, Hà Nội.
7. Phạm Tấn Thông (2024), “Xây dựng thương hiệu điểm đến du lịch bền vững thông qua thực hành cầu an của người dân trong lễ hội tín ngưỡng ở An Giang”, *Kỉ yếu HTKH Quốc tế 2024: Du lịch thông minh và phát triển bền vững: Tiềm năng, cơ hội và thách thức*, Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội (Trường Ngoại ngữ - Du lịch), Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
8. Vĩnh Thông (2021), *Đình và làng Bình Thủy*, Nxb. Thông tin và Truyền thông, Hà Nội
9. Huỳnh Công Tín (2007), *Từ điển từ ngữ Nam Bộ*, Nxb. Khoa học Xã hội, Hà Nội.
10. Huỳnh Ngọc Trảng, Trương Ngọc Tường, Hồ Tường (1993), *Văn hóa dân gian cổ truyền Đình Nam Bộ - Tín ngưỡng và Nghi lễ*, Nxb. Văn hóa-Thông tin, TP. Hồ Chí Minh.

ThS. Phạm Tấn Thông
Trường Đại học Hoa Sen
